

Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija

Vitalija Kazlauskienė

Vilniaus universitetas

Anotacija

Lietuvių ir prancūzų kalbose skiriamos dvi daiktavardžių giminės – vyriškoji ir moteriškoji. Šios giminės gali būti reiškiamos afiksais, supletyviškai, bet tik prancūzų kalboje giminė gali būti reiškiamą mišriuoju būdu, t. y. kai giminės rodikliu eina tarnybinis žodis drauge su supletyvine šaknimi arba tarnybinis žodis drauge su afiksu. Turint omenyje dviejų kalbų skirtumus giminės formavimo atžvilgiu, galima daryti prielaidą, kad tai gali sudaryti tam tikrų kliūčių mokantis prancūzų kalbos. Lietuviai tikrai nelengva prisiminti kiekvieno prancūzų kalbos daiktavardžio, turinčio savo inherentinę giminės vertę, giminę (reiškiamą ne tik priesagomis, bet ir artikeliais, kurių lietuvių kalboje taip pat nėra). Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės kategorijos išmokymas yra sudėtingas ir ilgas procesas. Tekstyno duomenys rodo, kad mokiniai, kurių prancūzų kalbos lygis siekia B1, nėra tiksliai perpratę giminės gramatinės kategorijos visuose lingvistinės kompetencijos lygmenyse.

Raktažodžiai: daiktavardinis junginys; gramatinė giminės kategorija; lietuvių, besimokančių prancūzų kalbos, tekstynas.

1. Įvadas

Lietuvių kalbos gramatikoje teigiama, kad giminė – būdingiausia daiktavardžių kategorija: „Lietuvių kalboje yra tokių daiktavardžių, kurie iš esmės neturi skaičiaus kategorijos (skaičiais nekaitomi), yra ir tokių, kurių negalima linksniuoti, vadinasi, jie neturi linksnio kategorijos, o daiktavardžių, neturinčių giminės kategorijos, nėra. Taigi giminės kategorija yra svarbiausias morfologinis daiktavardžių požymis, padedantis išryškėti jų daiktiškumo reikšmei.“ (LKG III 1976: 164; DLKG 2006: 62) Toks pats aprašymas iš esmės tinka ir prancūzų kalbos daiktavardžiams.

Lietuvių ir prancūzų kalbose skiriamos dvi daiktavardžių giminės – vyriškoji ir moteriškoji. Turint omenyje šį dviejų kalbų panašumą giminės atžvilgiu, galima daryti prielaidą, kad besimokantieji prancūzų kalbos didelių sunkumų neturėtų patirti. Pasitelkusi empirinius mokinių tekstyno

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

kiekybinius duomenis, šio straipsnio autorė kėlė **tikslą** ištirti, kaip yra praktikoje, išanalizuoti prancūzų kalbos daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos vartojimo ypatumus, aptarti prancūzų kalbos besimokančių lietuvių klaidų rašytinėje kalboje atsiradimo priežastis. Šių tikslų siekiama sprendžiant tokius **tyrimo uždavinius**:

1. Sukaupiti, sudaryti anotuotą baigiamojo prancūzų, kaip užsienio kalbos, egzamino rašto darbų tekstyną.
2. Ištirti daiktavardinių junginių giminės gramatinės kategorijos kokybinius (taikant konkordansus ir anotavimą), kiekybinius (taikant dažnumo sąrašus) duomenis iš mokinių kalbos tekstyno.

Tikslui pasiekti, kaip minėta, buvo remiamasi mokinių tekstyno empirine medžiaga. Tekstynas sudarytas iš prancūzų kalbos baigiamojo egzamino rašto darbų (2011–2015 m. m). Visi baigiamųjų darbų tekstai koduoti ir rankiniu būdu įrašyti į elektroninę terpę (*Word* programą), kad būtų galima juos automatiškai apdoroti, vėliau dokumentai įkelti į *WordSmith Tools* bazę. Ši elektroninių duomenų bazė įvardijama akronimu LPRATT (lietuvių, besimokančių prancūzų kalbos, tarpukalbės tekstynas) ir yra anotuota. Viso tekstyno apimtis – 102 032 žodžiai. Tipas – aprašomieji, argumentaciniai tekstai, laiškai. LPRATT analizė atlikta taikant deskriptyvinės kalbotyros ir klaidų analizės bei tekstynų lingvistikos tyrimo metodus. Pateikta analizė suteikia vertingų įžvalgų apie prancūzų kalbos besimokančių lietuvių tarpukalbę, būtent apie daiktavardinio junginio gramatinės kategorijos raišką joje.

Prancūzų kalboje rašytinė daiktavardžio forma pateikia tik ribotą jo priklausomybės moteriškajai ar vyriškajai giminei nuorodų skaičių. Creisselis teigia, kad prancūzų kalboje daiktavardžio forma nesuteikia jokių užuominų apie jo giminę (Creissels 1995: 88). Dažnai pasitaiko, kad „pats savaime daiktavardis negali išreikšti giminės, ir tik daiktavardinio žodžio junginyje specifikatorius¹ ir (arba) derinimo gaviklio forma atskleidžia daiktavardžio priskyrimą vienai arba kitai giminės kategorijai“ (Holvoet, Semėnienė 2006). Būtent šis faktas, kai kurių tyrėjų (Holvoet 2006; Creissels (1995) nuomone, lemia, kad giminės gramatinė kategorija yra labiau daiktavardinio junginio nei daiktavardžio kategorija. Daiktavardinis junginys apibrėžiamas kaip hierarchinės sakinio struktūros

¹ Holvoet valdantįjį žodį, kuris vykstant gramatikalizacijos procesui netenka tam tikrų prado požymių (konkrečiai semantinės autonomijos ir predikatyvumo, lemiančio sakinio lygmens argumentus) ir tampa pagalbinio žodžiu, vadina specifikatoriumi (2005). Mūsų atveju daiktavardinio junginio specifikatoriumi bus laikomi kvantifikatoriai ir determinantai.

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

komponentas, implikuojantis sintaksines daiktavardžio savybes, kurio pagrindinis dėmuo yra daiktavardis ir kurio pagrindinė funkcija yra kurti sakinius.

2. Motyvuota giminės kategorija

Kalbant apie motyvuotos giminės reiškimo priemones lietuvių ir prancūzų kalbose, dauguma abiejų lyčių asmenis ar gyvūnus žyminčių daiktavardžių yra tos pat šaknies, skirtingą daiktavardžio giminę rodo tik afiksai – galūnė, kartais priesaga su galūne. Pažymėtina, kad ne visose kalbose giminės kategorija reiškiamą tik tam tikrais afiksais (galūnėmis ar priesagomis). Ji taip pat gali būti reiškiamą supletyviškai, tarnybiniais žodžiais ir mišriuoju būdu. Tokių žodžių kalbose yra nedaug. Gerokai dažnesnė yra giminės kategorijos raiška tarnybiniais žodžiais, ypač determinantais, pavyzdžiui, kaip prancūzų kalboje *le copain, la copine*.

Ir lietuvių, ir prancūzų kalboje giminė gali būti reiškiamą afiksais, supletyviškai, bet tik prancūzų kalboje giminė gali būti reiškiamą mišriuoju būdu, t. y. kai giminės rodikliu eina tarnybinis žodis (specifikatorius) drauge su supletyvine šaknimi arba tarnybinis žodis drauge su afiksu. Tai pagrindinis lietuvių ir prancūzų kalbų giminės kategorijos reiškimo priemonių skirtumas. Pavyzdžiui, *šokėjas / šokėja* – giminės kategorija išreikšta afiksais: *-as* vyriškosios giminės ir *-a* moteriškosios. O prancūzų kalbos priešprieša *le danseur / la danseuse* reiškiamą determinantais, kitaip tarnybiniais žodžiais, *le* (vyriškosios) ir *la* (moteriškosios) ir afiksais *-eur, -euse*. Šis kalbų skirtumas išties gali sudaryti tam tikrų kliūčių mokantis prancūzų kalbos, apie tai plačiau kalbant apie giminės derinimą.

Reikia pažymėti, kad leksinės ir gramatinės reikšmių vienybė ne visuose žodžiuose reiškiasi taip pat ir ne visur vienodai akivaizdi. Pavyzdžiui, tokie daiktavardžiai kaip *mère* ‘mama’, *soeur* ‘sesuo’, *tante* ‘teta’, kai moteriškosios giminės kategorija tapatinama su lytimi, dažniausiai mokiniams nesukelia sunkumų.

Tekstynas LPRATT rodo, kad motyvuotos giminės klaidų aptikta nedaug, besimokantieji gerai perpranta daiktavardžio supletyviškai išreikštą giminės kategoriją, tai liudija dažniausiai tinkamas tarnybinių žodžių, būdvardžių derinimas ir prasme pagrįstas vieno ar kito žodžio pavartojimas tekste. Keli pavyzdžiai:

- (1) <...> **ma** <SN0> **mère** a conseillé d’essayer faire le <L><CPN> #bénévolat\$ <SN0> *bénévole*. (015L2643D50)
- (2) <...> **ma** <SN0> **mère** et **mon** <SN0> **père** pourront m’aider trouver la <SN3> route de <SN8> *vié*. (2015L2643D40)

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

- (3) <...> *j'ai eu beaucoup de <SN8> <SN3> problèmes dans ma <SN8> famille – mon <SN23> grand-père a <F><DIA> #été\$ <G><TPS> #étais\$ ètè malade. (2015L2643D33)*
- (4) <...> *je voudrais visiter ma <SN0> tante et peut-être je peux chercher le <SN0> travail ici. (2015L2643D04)*
- (5) *En <Y><CLR> vivant pour le <SN8> roi, pour <G><PRN> #leurs\$ ses <SN8> problèmes, n'<X><ORD> #en pensant pas\$ en pas pensant <G><PRE> #aux\$ de l' <SN8> autres, <Y><CLR> <SN7> mort le petit <SN1> <SN6> dieu, qui se trouve dans toutes <G><ART><MAN> #les\$ <SN8> personnes. (2015E2643D68)*

Pažymėtina, kad giminės klaidų atsiranda tada, kai daiktavardis prasideda balse. Daroma prielaida, kad tai nėra klaidingas lyties, leksinės reikšmės suvokimas, bet yra netinkamo determinantų ir būdvardžių derinimo taisyklių supratimo padarinys. Tačiau gali būti, kad tekstyno specifiška neleidžia to pamatyti, visame tekстыne motyvuotų daiktavardžių yra tik nedidelė dalis. Iš tekstyno duomenų galima išrinkti tokius dažnai pasitaikančius klaidingus motyvuotos giminės atvejus kaip šie:

- (6) *Grosses <M><MCO> #bises\$ <SN1> bisses! <G><GEN> #ton\$ Ta <SN2.1> amie <Q><TRO> #nereikia ,\$, <SN0> <N> Marie. (2015L2643D21).*
- (7) *<G><GEN>#chère\$ Cher <SN1> amie <N> <X><ORD> #Julie, chère amie\$ Julie <...> (2011L301854)*
- (8) *<G><GEN> #bonne\$ Bon <SN1> <SN2.2> amie <N> Julie, merci beaucoup pour ta <SN8> lettre. (2013L165430)*

Pateikti pavyzdžiai iliustruoja aiškų mokinių suvokimą, kuriai giminei priskiriamas žodis *draugas* arba *draugė* (6–8 pavyzdžiai), tai liudija sakinio ir viso rašinio kontekstas. Tačiau, kaip rodo pavyzdžiai iš LPRATT, pasitaiko įvairių derinimo gaviklių formų. Mokiniai gerai neperprato taisyklės, kad prieš balse prasidedantį moteriškosios giminės daiktavardį vartojamas posesyvinis determinantas² vyriškosios giminės forma *mon* (6 pavyzdys), arba nemoka jos taikyti. Kartais ši taisyklė taikoma netinkamai: 7, 8 pavyzdžiuose prieš balse prasidedantį moteriškosios giminės daiktavardį pavartojamas vyriškosios giminės būdvardis. Pastaraisiais atvejais galimi du variantai: arba mokiniai apibendrina ir būdvardžiams taiko posesyvinio būdvardžio taisyklę, arba pasikliauja tarimu, o tai irgi tikėtina, turint omenyje ryškų skirtumą tarp šnekamosios ir rašto kalbos, apie tai plačiau kalbant apie giminės derinimą (2.2.).

2.1. Profesijų pavadinimų giminės kategorija

² Šiame straipsnyje autorė determinantą terminą vartoja pagal prancūzų kalbos analogiją (*déterminant*). Determinantu laikomas daiktavardinio junginio reikšmę siaurinantis žodis, esantis prieš daiktavardį ir šiam suteikiantis galimybę būti vartojamam sakinyje. Skiriami savybiniai, parodomieji determinantai ir artikkeliai (kaip determinantų potipis).

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

Atskirą dėmesį reikėtų skirti prancūzų kalbos žodžiams, reiškiantiems profesijų pavadinimus. Mat dauguma žodžių, kuriais pasakomi profesijų pavadinimai, istoriškai neturi moteriškosios giminės formų arba turi pejoratyvinį, arba neigiamą, atspalvį, pavyzdžiui, *entraîneur* ‘treneris’, moteriškosios giminės *entraîneuse* – ‘laisvo elgesio moteris, dažniausiai dirbanti naktiniame klube’. Holvoeto ir Semėnienės teigimu, lietuvių kalboje šiuo atveju daiktavardžiai tarsi kaitomi giminėmis, pavyzdžiui: *mokytojas* – *mokytoja* / *professeur* (prancūzų kalboje); *studentas* – *studentė* / *étudiant(e)* ir pan. Lietuvių kalbos gramatikose tokios priešpriešos faktiškai apibūdinamos kaip kaitybinės, nors ir nevartojamas kaitybos terminas (Holvoet, Semėnienė 2006). Kiti tyrėjai nesutinka (Valeckienė 1998), kad tokie daiktavardžiai kaip *mokytojas* ir *mokytoja* pagal vartoseną ir darybą yra vieno daiktavardžio giminėmis kaitomos formos. Jų nuomone, tai du atskiri vyriškosios ir moteriškosios giminės daiktavardžiai. Kita vertus, anot Aldonos Paulauskienės, „struktūriniu požiūriu koreliacijos nariai skiriasi tik galūnėmis ir primena to paties žodžio formas“ (Paulauskienė 1989).

Prancūzų kalboje profesiją nurodančių daiktavardžių formos mažai atspindi jų priklausymą vienai ar kitai giminei, kaip apibendrinamoji, neapibrėžtoji yra paplitusi vyriškoji forma, pavyzdžiui, žodis *professeur* ‘mokytojas’ dabartiniuose žodynuose (DPR 2015; Nimmo 2015) pateikiamas kaip vyriškosios giminės ir nėra kintantis pagal giminę. Nors ankstesniuose leidimuose (Le petit Larousse 2005), Mokomasis prancūzų kalbos žodynas (2009) pateikiamos formos yra *un professeur* ‘mokytojas’, *une professeur* ‘mokytoja’. Literatūros kūriniuose galima rasti ir tokių formų kaip *une professeuse* (Pennac 1995: 588); *une professoress* (Bloy 1897: 99). Kitose prancūzakalbėse šalyse – Kanadoje (Kvebeke), Šveicarijoje, Belgijoje – moteriškosios giminės formavimo taisyklės nėra tokios griežtos, gausiai vartojamos tokios formos kaip *une professeure* (Kvebekas), *une cheffe* arba *une cheffe* (Šveicarijoje) ir pan. (Lenoble-Pinson 2008), atspindinčios vienas ar kitas pareigas einančio žmogaus priklausymą tam tikrai lyčiai.

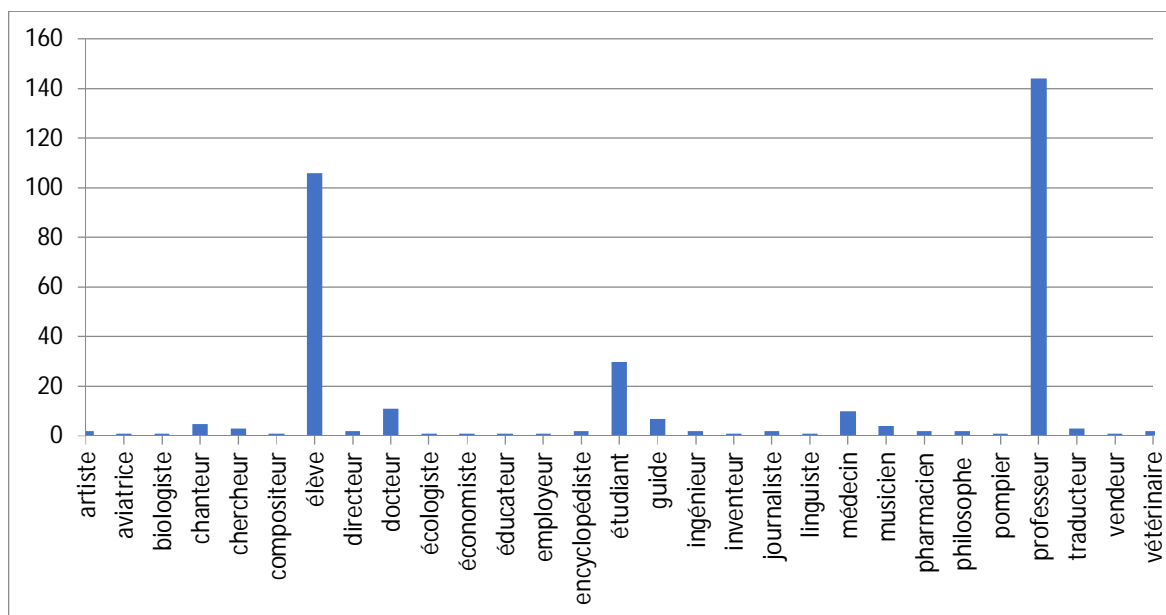
Apibendrinant galima pasakyti, kad kuo pareigos aukštesnės, tuo didesnė tikimybė stebėti vyriškosios giminės formos paplitimą (Académie française 2014; Bruno, Butlen 2008). Taip pat reikia pabrėžti, kad dažniausiai tokių griežtų taisyklių laikomasi rašytinėje kalboje, sakytinėje dažniau sutinkami įvairias profesijas nurodantys moteriškosios formos daiktavardžiai. Situacijose, kai reikia nusakyti vienos ar kitos profesijos atstovės priklausymą moteriškajai giminei, pridodamas žodis *femme*, pavyzdžiui, *une femme-soldat*, *une femme-médecin*. O prieš vyriškosios giminės profesijos pavadinimą su galūne *-e* tiesiog pavartojamas moteriškosios giminės determinantas,

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

pavyzdžiui, *un (e) journaliste* ‘žurnalistas, -ė’. Kai kuriais atvejais įmanoma ir derivacija, galūnė *-eur* keičiama į *-euse, -teur* – į *-trice*. Pavyzdžiui, *vendeur / vendeuse* ‘pardavėjas, -a’, *acteur / actrice* ‘aktorius, -ė’, tačiau tokių atvejų kalboje nėra daug. Šiuo metu prancūzų sakytinėje ir rašytinėje kalboje (ypač kai kalbinė situacija artima sakytinei kalbai, tarkim, darbo skelbimuose) pastebimas tam tikras kalbos morfologijos nepastovumas, prancūzų kalbos profesijų pavadinimai patiria, kaip teigia Houdebine, tam tikrą profeministinę įtaką (Houdebine 1998).

Visi minėti atvejai akivaizdžiai demonstruoja profesijų pavadinimų sudėtingumą giminės atžvilgiu prancūzų kalboje. Atsižvelgiant į tokias aplinkybes, galima tik numanyti, su kokiais sunkumais susiduria lietuvių mokiniai, taip pat ir mokytojai, nes ne visada aišku, ką reikia laikyti klaida, o ką galima priimti kaip teisingą atsakymą. Žinoma, visada svarbus kontekstas, bet tai reiškia, kad giminės formos adaptacija priklauso ir nuo kalbinės situacijos, o tai kelia sunkumų ir mokantis, ir išmokstant.

Žodžių junginių su profesijas reiškiančiais daiktavardžiais LPRATT yra visai nedaug – 0,16 % visų pažymėtų daiktavardinių junginių. LPRATT samprotaujamųjų rašinių ir laiškų temos nesusijusios su profesijų pavadinimais, tad nebuvo tikimasi daug tokių daiktavardžių. 1 grafike iliustruojamas visas LPRATT profesijų pavadinimų inventoriuss.

1 grafikas. LPRATT profesijų pavadinimų inventoriuss

Iš grafiko matyti, kad leksinis inventoriuss ne tik yra nedidelis, bet net pavartojami profesijų

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

pavadinimai nėra gausūs, tad negalima daryti kokių nors bendrų išvadų. Tačiau (9) pavyzdys rodo, kad platesniame kontekste būtų racionalu išnagrinėti prancūzų kalbos besimokančio lietuvių profesijų pavadinimų išmokimą ir aptarti jų specifiką:

- (9) <...> *je voudrais être l' <M><MCO> #ingénieur\$ <SN3> ingénieure <G><NBR> #des\$ de <SN8> bâtiments.* (2015L2643D61)

3. Nemotyvuota giminės kategorija

Visiškai nemotyvuota giminės kategorija yra tų daiktavardžių, kurie žymi įvairius daiktus, reiškinius, daiktiškai suvokiamus veiksmus, ypatybes. Abstrakčias sąvokas, negyvus daiktus žyminčių daiktavardžių giminė yra nemotyvuota. Vienas iš svetimkalbiui kylančių sunkumų būtent ir yra tas, kad prancūzų kalboje nėra sisteminių taisyklių, leidžiančių *a priori* nustatyti daiktavardžio giminę. Joks prancūzų kalbos daiktavardžio požymis nenurodo jo priklausymo vienai ar kitai giminei. Pavyzdžiui, žodis *knyga* lietuvių kalboje yra moteriškosios giminės daiktavardis, o prancūzų *le livre* – vyriškosios giminės, nors galūnė *-e* prancūzų kalboje dažniausiai reprezentuoja moteriškosios giminės daiktavardį. Tačiau daiktavardžių giminę, kaip jau minėta, signalizuoja (arba ją leidžia prognozuoti) šalia einantis artikelis arba kitas determinantas ir būdvardis, pavyzdžiui, *le beau cheval, la belle giraffe*. Pagal Cotte (2001:4), Cohen (1972: 157), pats daiktavardis yra virtualus, jį konkrečiai aktualizuoja artikelis. Nors ši taisyklė visiškai neinformatyvi, kai daiktavardį lydi daugiskaitos formos determinantas. Paprastai nuo daiktavardžio giminės priklauso visų su juo derinamų ir giminėmis kaitomų žodžių – būdvardžių, dalyvių, iš dalies skaitvardžių ir įvardžių – giminė (apie tai plačiau žr. 2.2. derinimą giminėmis).

Bendrais bruožais nemotyvuota daiktavardžių giminės kategorija mokiniams kelia daugiausia sunkumų. 1 lentelėje pateikiami daiktavardžiai, kurių giminė dažniausiai painiojama LPRATT.

1 lentelė. LPRATT daiktavardžių netaisyklingai vartojama giminės gramatinė kategorija

Žodis	Atvejų skaičius	Keletas pavyzdžių iš LPRATT
<i>le problème</i> 'problema'	50	Mais il y a <G><GEN> #un\$ une problème <...> J'ai eu qu' <G><GEN> #un\$ une <G><GEN> #seul\$ seule problème <...> Les résultats de <G><GEN> #ce\$ cette problème <...>
<i>la fête</i> 'šventė'	40	<G><GEN> #la\$ le fête quand toute la famille est <...> <...> parce que <G><GEN> #cette\$ ce fête est <...> Et toi? <G><GEN> #quelle\$ quel fête tu préfères <...>
<i>une chose</i> 'daiktas'	27	Car en usant <G><GEN> #cette\$ ce chose <...> Internet est <G><GEN> #une\$ un chose que nous <...> En conclusion, <G><GEN> #la\$ le chose plus <...>
<i>le monde</i> 'pasaulis'	19	Nous avons <G><GEN> #le\$ la monde très moderne <...> Dans <G><GEN> #le\$ la monde virtuelle <...>

<i>la classe</i> 'klasė'	16	Parce que <G><GEN> #ma\$ mon classe joue <...> Les filles dans <G><GEN> #ma\$ mon classe seront 13 <...>
<i>la réponse</i> 'atsakymas'	16	J'attends <G><GEN> #ta\$ ton réponse <...> J'espère de <G><GEN> #ta\$ ton réponse <...>
<i>la personne</i> 'žmogus'	12	Si <G><GEN> #une\$ le personne boit <...> <...> pour être avec <G><GEN> #ta\$ ton personne <...>
<i>le pays</i> 'šalis'	12	La France est <G><GEN> #un\$ la pays de la liberté <...> Quels sont les gens dans <G><GEN> #ce\$ cette pays .
<i>la lettre</i> 'laiškas'	11	C'était très magnifique de recevoir <G><GEN> #ta\$ ton lettre < > Je t'écris <G><GEN> #une\$ un lettre <...>
<i>la dépendance</i> 'priklausomybė'	10	Je pense que <G><GEN> #la\$ le dépendance est <...> Je crois que <G><GEN> #cette\$ ce dépendance d'internet sans <...>
<i>la liberté</i> 'laisvė'	8	Parce que <G><GEN> #la\$ le liberté aide dans <...> Sans la limitation de <G><GEN> #sa\$ son liberté , il <...>

Kaip matyti iš lentelės, giminės painiojimas pastebėtas anglų kalboje panašiai vartojamuose žodžiuose, pavyzdžiui: *proposition, message, raison, problème*.

LPRATT tekстыne išryškintos dviejų rūšių giminės klaidos daiktavardiniame junginyje. Kartais mokiniai moteriškąją giminę priskiria vyriškosios giminės daiktavardžiui (3 %) arba atvirkščiai – dažniau dominuoja vyriškoji giminė (5 %). Toliau pateikiami keli pavyzdžiai:

- (10) <...> ils jouent **la rôle essentielle** dans vie <...> (2011E301825)
- (11) <...> un autre commence **une programme intensive** <...> (2013E165427)
- (12) <...> **mon famille** est 4 personne <...> (2014Epra42)
- (13) <...> ce n'est pas nécessaire de faire **un grand chose** <...> (2013E165431)

Atkreiptinas dėmesys į daiktavardžius *fête, chose, classe, réponse, lettre, ville, personne, dépendance, liberté*, kurie dažniau LPRATT pavartojami vyriškosios, o ne moteriškosios giminės (žr. 1 lentelės pavyzdžius). O daiktavardžiai *problème, monde, pays* priklauso vyriškajai giminei, bet rasti derinamieji žodžiai (žr. 1 lentelės pavyzdžius) rodo, kad šie daiktavardžiai LPRATT dažniau vartojami kaip moteriškosios giminės. Iš tekstyno duomenų galima spręsti, kad labiausiai abejojama dėl žodžių *problème, fête, chose, monde* giminės. Tokie duomenys rodo tam tikrus polinkius kai kuriuos daiktavardžius priskirti kitai giminei, nei reikalauja bendrinė prancūzų kalba. Siekiant iširti galimas giminės painiojimo priežastis, buvo žiūrima į vidinę daiktavardinio junginio struktūrą, ypatingas dėmesys buvo skiriamas derinimui gimine. Analizuojant LPRATT empirinius duomenis, buvo išskirtos giminės ir derinimo klaidos. Šiame tyrime giminės klaida laikomi atvejai, kai visi daiktavardinio junginio nariai išreiškia giminės neatitinkančią semantinę daiktavardžio reikšmę, pavyzdžiui, *une grosse problème*; šiuo atveju ir artikelis, ir būdvardis parodo vyriškosios giminės daiktavardžio priskyrimą moteriškajai giminei. Daroma prielaida, kad mokinys žodį

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

problème priskiria moteriškajai giminei – šiuo atveju ir determinantas, ir būdvardis turi moteriškosios giminės rodiklius. Derinimo klaida laikyti tie atvejai, kai buvo klystama tik vienoje iš šių dviejų pozicijų ir giminės rodikliai buvo prieštaringi (t. y. daiktavardinio junginio nariai nėra tinkamai suderinti). Pavyzdžiui, *une beau ville* bus laikoma derinimo klaida, nes artikelis *une* atitinka daiktavardžio moteriškosios giminės požymį, o būdvardis *beau* pavartotas vyriškosios giminės, tai yra klaida.

Reikia pasakyti, kad ne visada įmanoma sugrupuoti klaidas kalbant apie daiktavardinio junginio pavartojimą daugiskaita (prancūzų kalboje daugiskaitos formos determinantai nenurodo daiktavardžio giminės), daiktavardinio junginio Det + daiktavardis formos vartojimą arba tose situacijose, kai būdvardžio morfologinė forma identiška vyriškajai ir moteriškajai giminei. Išvardytais atvejais tik vienas daiktavardinio junginio narys paliudys daiktavardžio priklausymą vienai ar kitai giminei, o tik iš vieno derinimo gaviklio nustatyti klaidos priežastį nėra įmanoma. Tad LPRATT išskiriami trys klaidų tipai: atskirai giminės, derinimo ir bendrai giminės kategorijos, kai nėra galimybės klaidos priskirti vienai ar kitai kategorijai. Daroma prielaida, kad lietuviai mokiniai, kurių gimtojoje kalboje yra panaši giminės sistema, turėtų gana lengvai perprasti prancūzų kalbos giminės gramatinę kategoriją. Iš viso tekстыne aptikta 1 641 giminės klaida, tai sudaro 8,7 % visų daiktavardinių junginių. Iš jų giminės klaidų – 1,1 %, derinimo klaidų – 2,3 %, bendrai giminės – 5,3 %. Kokios klaidos vyrauja ir kodėl, bus parodyta vėliau, plačiau aptariant kiekvieną klaidų tipą.

3.1. Nemotyvuotų daiktavardžių giminės klaidos

Aptariant **giminės klaidas**, atkreipiamas dėmesys į Granfeldt'o (2005), tiriančio besimokančiųjų švedų kalbą tarpukalbę, pastebėjimą, kad iš pradžių mokiniai savo leksikai nepriskiria fiksuotos giminės, tai jie padaro daug vėliau. Švedų kalba, kaip ir lietuvių, turi dvi gimines, kurios būtinai koduoja derinimą, skirtingai nei anglų kalba. Pažymėtina, kad anglų kalboje įvardis yra vienintelis giminės derinimo tipas (Corbett 1991). Kiti tyrėjai (Bartning 2000; Dewaele, Véronique 2001; Harley 1984, 1992; Elo 1993; Westerström 1996) teigia, kad besimokantieji greičiau perpranta vyriškąją giminę nei moteriškąją, pastebimas vyriškosios giminės apibendrinimas. LPRATT analizė taip pat iliustruoja vyriškosios giminės dominavimą, iš 1 641 klaidingo giminės atvejo moteriškajai giminei buvo priskirtai 622 daiktavardžiai, vyriškajai – 973. Nors atotrūkis nėra labai ryškus, galima teigti, kad dominuoja vyriškosios giminės vartojimas. Tačiau tai gali būti pačios kalbos impregnavimas, vyriškoji giminė ne tik nurodo daiktavardžio priklausymą šiai giminei (kaip

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

opozicija moteriškajai), bet ir turi galių apibendrinti ir būti vartojama kaip nežymėta giminė, tai yra, ji gali įvardyti tiek moteriškosios, tiek vyriškosios giminės objektus. Pavyzdžiui: *tous les hommes sont mortels* ‘visi žmonės yra mirtingi’; *cette ville compte 10 000 habitants* ‘šiam mieste gyvena 10 000 gyventojų’; *tous les candidats ont réussi leur examen* ‘visi kandidatai išlaikė egzaminą’ ir pan. Minėtų atvejų vyriškosios giminės forma apibendrina tiek vyriškosios, tiek moteriškosios giminės atstovus. Tai rodo, kad giminės skirtumas nėra toks aktualus ir kad tam tikrais atvejais giminė gali būti painiojama. Klaidų atsiranda ten, kur pati kalbos sistema leidžia joms atsirasti.

Nagrinėjant tekstyno duomenis, išryškėjo dar kelios ryškesnės giminės klaidų priežastys. Įžvelgiama **gimtosios kalbos interferencija**. Pirmiausia vyriškajai giminei priskiriami daiktavardžiai, gimtojoje kalboje priklausantys vyriškajai giminei:

- (14) <G><GEN> #la\$ **Le** <SN0> *metéo* est <G><GEN> #belle\$ **beau!!!** (2011L301889)
- (15) <G><GEN> #une\$ **le** <SN2> *chose* <G><GEN> #principale\$ **principal** – c’est <G><ART> #la\$ *une* <SN0> *santé!* (2013E165460)
- (16) <...> #ils\$ *adorent* <G><GEN> #la\$ **le** <SN0> *radio*. (2011E301834)

Tokių kaip (15) pavyzdys tekстыne pasitaiko dažnai: žodis *chose* ‘daiktas, dalykas’ vietoj moteriškosios giminės priskiriamas vyriškajai. LPRATT taip pat aptinkami tokie vyriškąją gimine pavartoti žodžiai kaip *réponse*, *lettre*, *ville*, *radio*, *vie*, kurie prancūzų kalboje yra moteriškosios giminės, o lietuvių kalboje *atsakymas*, *laiškas*, *miestas*, *radijas*, *gyvenimas* yra vyriškosios giminės. Atkreiptinas dėmesys, kad atvirkštinių variantų, kai vietoj vyriškosios vartojama moteriškoji giminė, remiantis lietuvių kalbos semantika, taip pat pasitaiko, nors ir gerokai mažiau.

- (17) *Je pense que je pourrais partir dans* <G><GEN> #un\$ **une** *autre* <SN2.2> **pays** <G><GEN> #étranger\$ **étrangère** <...>. (2015L2643D49)
- (18) <...> *nous pourrons lire* <G><GEN> #le\$ **la** <SN2> **livre** <M><MFL> #électronique\$ *électronique et c’est* <F><DIA> #très\$ **trés** <M><MCO> #intéressant\$ *intéresant*. (2011E301859)

Gimtoji kalba yra tam tikras leksinis rezervas, iš kurio traukiamos leksemos adaptuojamos K2 morfofonologiją atitinkančios giminės morfemomis, pavyzdžiui, *le radio* vietoj *la radio*.

Kita ryškesnė giminės klaidų priežastis yra **netinkamas svetimoms kalboms taisyklių taikymas**. Dar išskirtina:

- a. žodžių sąsaja su atitinkama K2 sistemoje galūne, pavyzdžiui, žinodami, kad pagal taisyklę daiktavardžiai su galūne *-e*, nors ir su aibe išimčių, dažniausiai yra moteriškosios giminės, o

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

besibaigiantys priebalse priklauso vyriškajai giminei, mokiniai bando šias taisykles taikyti tais atvejais, kai tiksliai nežino, kuriai giminei priklauso daiktavardis (19, 20, 21 pavyzdžiai):

- (19) *Quelqu'un s'impose des <G><NBR> #restrictions\$ <SN3> restriction de la nutrition, un autre commence <G><GEN> #un\$ une <SN3.1> programme <G><GEN> #intensif\$ intensive d' <M><MCO> #exercices\$ <SN8> exercise. (2013E165427)*
- (20) *Mon <SN0> avis <F><APS> #qu\$ que en <SN8> vacances il faut <Y><LOU> des vouyer, il faut visiter <G><ART> <G><GEN> #un\$ la <SN0> musée, <G><PRE> au <F><DIA> #cinéma\$ <SN8> cinema, <G><PRE> au <F><DIA> #théâtre\$ <SN8> theatre. (2014Epra34)*
- (21) *<G><GEN> #la\$ Le <SN0> mer <X><RED> <L><CPV> #est\$ il y a <G><GEN> #grande, belle\$ grand, beau. (2011L301860)*

Nors daiktavardžio vartoseną 19 pavyzdyje taip pat galėtume interpretuoti kaip atsiradusią dėl gimtosios giminės įtakos, nes daiktavardis *programa* lietuvių kalboje yra moteriškosios giminės, vartojimo kontekstas parodo jau kitų tyrėjų (Chini 1995) anksčiau pastebėtą aplinkybę, kad giminę derinančiam mokiniui didesnę įtaką daro daiktavardžio galūnės nei semantika (išskyrus įvardžio atvejus).

Iš pateiktų rezultatų matyti, kad kartais tas pats žodis tame pačiame darbe gali būti laikomas ir vyriškosios, ir moteriškosios giminės. Tiesa, dvejopos giminės priskyrimas būdingesnis žodžiams, turintiems galūnę *-e*. (22), (23) pavyzdžiai iliustruoja giminės variacijas darbuose 2011E301894, 2011E301931.

- (22) *<...> beaucoup <G><PRE> #d'\$ des <SN8> habitants ne <G><NBR> #veulent\$ veut pas <G><MOD> #regarder\$ regardeè <Y><CLR> des <G><GEN> #nouvelles\$ nouveaux <X><RED> #nereikia modernes\$ <X><ORD> #technologies modernes\$ modernes <SN1> technologies.*
<...> beaucoup <G><PRE> #de\$ des <G><NBR> <M><MCO> #personnes\$ <SN8> persone <G><NBR> #sont\$ est <M><MCO> <G><NBR> #contentes\$ contante <G><PRE> #de\$ après cette <SN2> technologie moderne.
- (23) *Les <SN2> technologies modernes apportent-elles des <SN3.1> avantages importants à tous? Les <G><GEN> #unes\$ uns <SN2> technologies modernes aident pour le <M><MCO> \$travail\$ <SN3> travaille à la maison, <...>*

Reikia pastebėti ir tai, kad mokiniai nemoka pasinaudoti užduotyse pateikiama informacija, jie automatiškai nurašo užduoties formuluotes, nekreipdami dėmesio į joje užkoduotą informaciją. (23) pavyzdys iliustruoja klaidingą giminės vartojimą. Mokinys savo rašinį įvardijo užduotyje pateikta formuluote *Les technologies modernes apportent-elles des avantages importants à tous?*, nepasinaudodamas tuo, kad joje nurodyta daiktavardžio *technologies* moteriškoji giminė, būtent *apportent-elles* sakinio dalis nurodo šio daiktavardžio priklausymą moteriškajai giminei. Nepaisant

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

informacijos, moksleivis toliau darbe nekreipia dėmesio į pateiktą giminę ir žodžiui *technologie* priskiria vyriškąją giminę. Tokių pavyzdžių LPRATT galima rasti ne vieną.

Kitas neteisingai taikomų pačios K2 kalbos taisyklių pavyzdys, kai painiojamos kalbos dalys – daiktavardis ir būdvardis. LPRATT dažniausiai sutinkami klaidingi kalbų pavadinimų atvejai, pavyzdžiui, *le français* (daiktavardis) reiškia prancūzų kalbą taip pat, kaip ir *la langue française*, kai *française* jau yra būdvardis, derinamas su moteriškosios giminės daiktavardžiu *langue*:

- (24) *Aussi j'aime beaucoup la <SN2> langue <G><GEN> #française\$ français, pour moi cette <SN23> langue est la plus belle <G><MAN><ART> #du\$ de <SN8> monde! (2012E510238)*
- (25) *<M><MDS> #Chaque\$ Chac <SN1> jour <X><MAN><PRN> #je\$ <G><CONJ> #lis\$ lire <G><MAN><ART> #le\$ <SN5> journal <SN2> „Connaissances <F><MAJ> <G><GEN> #françaises\$ Français“. (2012E510274)*
- (26) *J'ai su, que la <SN2> <SN23> cuisine <G><GEN> #française\$ français est <G><GEN> #la meilleure\$ le meilleur dans <SN8> <L><SIG> #le monde entier\$ tout <SN10> <G><GEN> #le\$ la <SN1.2> monde. (2012E510230)*

Pateikti pavyzdžiai demonstruoja netaisyklingą būdvardžių derinimą ir netinkamą taisyklės *le français* ir *français*, *-e* taikymą.

- b. sudedamieji daiktavardžiai, kai mokinys tiesiog nežino, kuris žodis visam kompleksui perduoda savo referentinę reikšmę:

- (27) *Il <X><MAN> #n'\$ est pas loin de <G><GEN><ART> #du\$ la <SN01> centre-ville. (2011L301825)*

(27) pavyzdyje žodis *centre-ville* ‘miesto centras’ sudarytas iš dviejų žodžių *le centre* ‘centras’ ir *la ville* ‘miestas’, kurių giminė yra skirtinga. Šis pavyzdys iliustruoja moteriškosios giminės vartojimą, kai mokinys pagrindiniu referentu laiko *la ville*, o ne *le centre*. Analizuojamoje medžiagoje tokių atvejų rasta nedaug, tačiau užfiksuotieji paliudija tokią galimybę.

- c. žodžių sąsaja su artimos reikšmės žodžiais, pavyzdžiui: *rue, avenue, allée, chaussée, voiture, auto* ir kt.

- d. homonimai: *le cours* ‘paskaita’ ir *la cour* ‘kiemas’:

- (28) *Parce que les <M><MCO> #enfants\$ <SN0> enfents <Y><CLR> beaucoup être avec les <SN8> ordinateurs, <Y><LOU> ne très pas joue <G><GEN><PRE> #dans la\$ le <SN8> cour, <Y><LOU> peu parle des <SN0> amis, <Y><LOU> ne joue pas l'<M><MCO> #environnement\$ <SN0> enviroment. (2011E301860)*
- (29) *Maintenant <Q><OUB> #,\$ il ne faut pas venir à <G><GEN> #au\$ la <M><MFL> #cours\$ <SN6> cour <L><SIG> #pour\$ que <M><MCO> #connaître\$ <L><SIG> #savoir\$ connaître quel est le <L><CPN> #thème\$ <SN1> tems. (2011E301897)*

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

- (30) <...> *parfois ils* <G><NBR> #sont\$ est <L><SIG> #mauvais\$ mal, par <SN8> *exemple* <X><COH> #Si\$ que je ne vais pas à <G><GEN> #au\$ **la** <L><SIG> #leçon\$ <M><MFL> #cours\$ <SN8> **cour**. (2014Lpra43)

e. arba fonetiškai panašiai skambantys (*le monde* ‘pasaulis’ – *la mode* ‘mada’, *le cours* ‘paskaita’, *la cour* ‘kiemas’ ir *la course* ‘bėgimas’, *le magasin* ‘parduotuvė’ ir *le magazine* ‘žurnalas’, *la mer* ‘jūra’ ir *la mère* ‘mama’, *le poisson* ‘žuvis’ ir *le poison* ‘nuodai’) ir pan.

- (31) *D'* <M><MCO> #abord\$ abor beaucoup <G><PRE> #d\$ les <SN8> *enfant ne* <G><CONJ> #vont\$ as pas <G><PRE> #aux\$ dans <G><GEN> **la** <F><HOM> #cours\$ **course**, parce <F><APS> #qu'ils\$ que ils <G><CONJ> #jouent\$ jouer <F><APS> <G><GEN> #l\$ **la** <SNO> *ordinateur* <F><HOM> #ou\$ où <M><MCO> #utilise\$ *utilise* <G><ART><AN> #l\$ <SNO> *Internet*. (2014Epra34)

- (32) <...> *ils sont très* <G><NBR> #populaires\$ *populaire* dans <L><SIG> #le monde entier\$ *tout* <G><GEN> #le\$ **la** <SNI.2> **monde**. (2012E510230)

Vadinasi, kai kuriais atvejais vyriškosios giminės pasirinkimą vietoj moteriškosios arba moteriškosios vietoj vyriškosios galėjo lemti tam tikros asociacijos. Iš pradžių paminėta, kad prancūzų kalboje nėra griežtų giminės nustatymo taisyklių, tad galima daryti prielaidą, jog mokiniai ieško pagalbos pačioje kalboje, ieškodami tam tikrų sąsajų su jau žinomais žodžiais. Bendrinant tekstyno duomenis, pastebėta, kad giminės priskyrimas daiktavardžiams gali būti fonologinis, semantinis (referento lytis) ir morfologinis (sufiksai). Fonologinius kriterijus parodo jau minėti tokie pavyzdžiai kaip *le cours*, *la course* ir *la cour*. Šie derinimai per sąskambį primena *surface rhyming phenomenon*, pasiūlytą Levio (Levy 1983) hebrajų K1 kalbai, kurie kartais pasireiškia, kai mokiniai pasirenka natūraliajai giminei (arba referento lyčiai) prieštaraujančią formą.

Paskutinis ryškesnių giminės klaidų potipis yra giminės klaidos pagal žodžio skambesį, kitaip tariant, kai mokinys rašo taip, kaip girdi, pavyzdžiui:

- (33) <G><GEN> #grosses# **Gross** <SNI> **bises**, <SNO> <N> *Julien*. (2014Lpra25)

Šis pavyzdys demonstruoja būdvardžio formos pavartojimą pagal skambėjimą, taisyklinga moteriškosios giminės forma yra *grosses*, kurios tarimas būtent yra [gros]; tai ir buvo pavartota sakinyje.

3.2. Nemotyvuotų daiktavardžių derinimo klaidos

Daugelyje kalbų giminės kategorija yra tarp sintaksės, morfologijos ir semantikos. Svarbiausias, Valeckienės nuomone, yra sintaksinis lygmuo: „Čia formuojama giminės kategorija, kurios esmę sudaro tam tikrų klasių žodžių derinimas“ (Valeckienė 1984). „Remiantis sintaksiniu derinimo

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

kriterijumi, giminė yra semantiškai „tuščia“, arba grynai formali kategorija, giminės semantinis motyvavimas yra nulinis“, teigia Gudzinevičiūtė (2009: 278). Valeckienė teigia, kad giminės kategorija, suprantama kaip tam tikrų žodžių klasių derinimo sistema, yra dvilypė: ją sudaro daiktavardžių ir būdvardžių bei būdvardiškųjų žodžių giminė (pirmųjų ji yra nekaitoma, pastarųjų kaitoma). Tačiau abiejų žodžių klasių šios kategorijos yra susijusios: be giminėmis kaitomų žodžių neegzistuojančių daiktavardžių giminė, o be daiktavardžių giminės neturėtų prasmės žodžių kaitymas giminėmis (Valeckienė 1984). Gudzinevičiūtės teigimu, jei kalboje nebūtų derinimo, tai daiktavardžiai neturėtų ir skirtingų giminių (Gudzinevičiūtė 2009: 278). Pagal kalbinę tipologiją derinimas yra lemiamas giminės rodiklis, net kai giminės sistemos pradas yra semantinis mazgas (Corbett 1991). Tais atvejais, kai neįmanoma diferencijuoti daiktavardžių giminės remiantis jų galūnės forma, lemiamą reikšmę turi derinamojo žodžio giminė (Gudzinevičiūtė 2009: 276; Valeckienė 1984), nes morfologinis kriterijus neapima visų daiktavardžių. Daiktavardžių galūnės prancūzų kalboje, kaip iš dalies ir lietuvių, nėra absoliučiai diferencijuotos pagal gimines. Pavyzdžiui, prancūzų kalboje galūnė *-e* paprastai rodo daiktavardžio priklausymą moteriškajai giminei, bet yra ir vyriškosios giminės daiktavardžių su galūne *-e* (*problème, système, monde* ir pan. atvejai, kurie aptarti kaip dažniausiai painiojami gimine) – formaliai tokiais atvejais giminė išreiškiama ne paties daiktavardžio, o derinamųjų žodžių galūnėmis. Prancūzų kalboje vidinis derinimas gali būti orientuotas į daiktavardinio junginio narius (determinantai – artikeliai, demonstratyvai, posesyvai, kvantifikatoriai ir modifikatoriai, tokie kaip būdvardiniai epitetai), o išorinis susijęs su asmeniniais, anaforiniais įvardžiais ir daiktavardiniais tarinio elementais (būdvardžiai, būtojo laiko dalyviai po veiksmažodžio *būti* ir kartais po veiksmažodžio *avoir* taip pat).

Kaip jau minėta, giminė yra ne tik daiktavardžio kategorija, nes derinimas perkelia giminės formų priešpriešą būdvardžiams ir kitiems žodžiams. Tokiose konstrukcijose kaip *un grand problème, le monde entier* daiktavardžio leksinės savybės lemia vyriškosios giminės formos pasirinkimą derinant, morfosintaksinė taisyklė tik mechaniškai daiktavardžio giminės požymį perduoda būdvardžiui. Kaip matome daugelyje kalbų, net „natūralioji daiktavardžio giminė dar nėra pakankamas pagrindas prognozuoti, kad jis bus tam tikros gramatinės giminės“ (Holvoet, Semėnienė 2006).

Mokslinėje literatūroje reiškiami mintis, kad giminės derinimą eksplicitiškai paaiškina daviklio ir gaviklio sąvokos (Holvoet 2006; Grevisse, Goosse 2005). Kalbant apie derinimą, Muller (1998)

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

nesutinka, kad pats žodis *derinimas* yra tinkamas, nes, pavyzdžiui, sakinyje *une belle voiture* būdvardis *belle* derinamas prie *voiture*, o ne atvirkščiai. Tad Muller daro prielaidą, kad giminės derinimas yra labiau priklausymas, atitikimas. Grevisse ir Goosse (1993) pasirinko daviklio ir gaviklio terminus – daiktavardis suteikia, duoda savo giminę ir skaičių, o dalyvis juos priima. Iškyla semantinis ir sintaksinis klausimas, kas gali būti daviklis (semantinis aspektas) ir ar derinant taikomos gramatinės taisyklės (sintaksė). Kitaip tariant, norint būdvardžiui (derinimo gavikliui) priskirti giminės požymį, būtina atsižvelgti į tai, kas užima derinimo daviklio poziciją. Daiktavardžiai beveik visada turi inherentišką giminės požymį, bet yra ir tokių, kurie jo neturi ir derinimo davikliui trūksta atitinkamų derinamųjų požymių, tada gaviklio pozicijoje pasirenkama numanoma derinamojo žodžio forma, kuri suteiks visą reikalingą informaciją. Lietuvių kalboje šiuo atveju dažnai vartojamas bevardės giminės būdvardis. Anot Corbetto (Corbett 1991: 204), jeigu derinimo gaviklis gali būti derinamas, dažniausiai jis ir turi būti derinamas, net jei davikliui trūksta derinamųjų požymių. Anot Holvoeto ir Judženčio (2005), derinimo gavikliai yra semantiniai funktoariai, turintys predikatumo savybę. Corbetas taip pat vartoja kanoninio derinimo sąvoką, skirtą apibrėžti neabejotinus derinimo tipus, kuriais pravartu remtis nustatant derinimą abejotinais atvejais (Corbett 2003). Holvoetas ir Semėnienė savo ruožtu vartoja numanomo derinimo sąvoką, kuri „apibrėžia derinimo formą, kurią derinamasis žodis automatiškai įgyja, kai iš derinimo daviklio negauna tikslesnių morfologinių nurodymų“ (Holvoet, Semėnienė 2006). Neutralių, nežymėtų formų vartojimas (kuris gali būti tiesiog derinimas su vyriškosios giminės vienaskaitos daiktavardžiu) yra laikomas nederinimu (Muller 1998).

Apibendrinant daiktavardinio junginio giminės kategoriją galima apibūdinti kaip požymių samplaiką, sujungiančią leksinę reikšmę, kaitybos elementus ir derinimo savybes. Derinimas ir yra tas požymis, pagal kurį „patikimiausiai galima spręsti apie giminę, nes kitais požymiais (natūraliąją gimine, tam tikrai giminei būdingomis galūnėmis) ne visada galima pasikliauti“ (Holvoet 2006; Creissels 1995: 87).

Iš to, kas pasakyta, galima teigti, kad būtent daiktavardinio junginio viduje išryškėja daiktavardžio giminė, tad giminės gramatinė kategorija yra labiau daiktavardinio junginio kategorija nei paties daiktavardžio. Atitinkamai kalbant apie daiktavardinį junginį būtina nagrinėti ne daiktavardžio priklausymą vienai ar kitai giminei, bet derinamųjų žodžių kompetenciją rodyti tų daiktavardžių giminę daiktavardiniame junginyje.

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

LPRATT rezultatai leidžia teigti, kad besimokantiesiems daugiausia sunkumų kelia derinimas pagal giminę, o ne pati prancūzų kalbos giminės kategorija. Toliau pateikiami keli pavyzdžiai:

- (34) <...> *je ne doute pas que c'est la* <G><GEN> #meilleure\$ **meilleur** <SN4.1> *solution de* <F><DIA> #recevoir\$ *recevoir beaucoup* <F><DIA> #d'expérience\$ <SN8> *d'experience* <...> (2012E510219)
- (35) *C'est la* <SN2> **langue** *très* <G><GEN> #douce\$ **doux** <G><PRE> #à\$ *pour* <F><GRA> #l'oreille\$ <SN8> *l'oreil!* (2012E510244)

Iš 1 641 tekstyne užfiksuoto klaidingo giminės atvejo giminės klaidų aptikta 206, o derinimo – 437. Koks giminės gaviklis (būdvardis ar specifikatorius) dažniau derinamas, bus parodyta vėliau, kol kas atkreipiamas dėmesys į pirmosios užsienio kalbos (anglų) kalbos interferenciją. Turint omenyje, kad besimokančiųjų prancūzų kalbos pirmoji užsienio kalba – anglų, kurios pradėta mokytis daug anksčiau ir kurios vartojimas yra paplitęs kasdieniame gyvenime, galima daryti prielaidą, kad derinimas, kaip ir kiti kalbiniai elementai, patiria anglų kalbos interferenciją. Tai yra viena iš priežasčių, kodėl mokiniai dažnai nederina elementų daiktavardiniame junginyje, pavyzdžiui:

- (36a) *Je vois le tableau blanc et la table blanche.*
- (36b) *Aimes-tu les tables chères?*
- (37a) *I see the white picture and the white table.* (=36a)
- (37b) *Do you like expensive tables?* (=37b)

Kaip rodo (36a) ir (36b) pavyzdžiai, prancūzų kalboje determinantų ir būdvardžių formos atspindi daiktavardžio giminę ir skaičių, o tai nebūdinga anglų kalbai, kurioje galima stebėti tik daiktavardžio daugiskaitos požymį, determinantas savo ruožtu nederinamas (37a, 37b pavyzdžiai).

LPRATT derinimo atveju šios kalbos interferencija dažniausiai pasireiškia daiktavardinio junginio daugiskaitoje. Anglų kalboje nėra giminės derinimo, bet yra skaičiaus, šie bruožai matyti LPRAT tekstyne:

- (38) <G><GEN> #tous\$ **Toutes les** <SN02> **amis** *et toutes les* <SN02> <F><GRA> <G><NBR> #familles\$ *famile* <G><CONJ> #donnent\$ *donons* <X><ORD> #me donnent\$ *pour moi* <G><ART> #des\$ *les* <G><NBR> #gâteaux\$ <SN0> *gâteau.* (2013L165414)
- (39) <...> *je voudrais connaître la* <SN2> *culture française,* **des** <G><GEN> #grands\$ **grandes** <SN3.2> **hommes** *de* <SN8> *France.* (2012E510173)
- (40) *Je pense que je pourrais* <...> *éprouver* <G><ART> #des\$ **les** <G><GEN> #nouvelles\$ **nouveaux** <SN1> **expériences.** (2015L2643D49)

Pastebima, kad derinant skaičių dažnai nepaisoma giminės. Atrodo, svarbiausia perteikti kiekį, giminė šiuo atveju nėra tokia svarbi. Įdomus yra (39) pavyzdys, kai derinimo daviklio pozicijoje

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

vartojant gyvas būtybes (žmones) žymintį daiktavardį, derinimo gaviklio giminė pasirenkama neatsižvelgiant į situacijos referentų lytį. Empiriniai duomenys patvirtina Eckmano (1977), Chini (1995) ir kitų lingvistų teiginį, kad daugiausia sunkumų mokiniams kyla tada, kai dvi kalbos, šiuo atveju lietuvių įgyta anglų ir K2, visiškai skiriasi. Tačiau reikia konstatuoti, kad anglų, kaip pirmosios svetimšios kalbos, ir lietuvių, kaip gimtosios, interferencija nėra tokia ryški, kaip tikėtasi iš pradžių.

3.2.1. Būdvardžio giminės derinimas

Prancūzų kalboje skiriamos dvi būdvardžių giminės – vyriškoji ir moteriškoji, o lietuvių kalboje – vyriškoji, moteriškoji ir niekatroji, arba bevardė. Ar kalbos skirtumai šioje vietoje sudaro tam tikrų sunkumų, atskleidžia LPRATT analizė.

LPRATT analizuojant būdvardžio derinimą, išryškėjo dar viena aplinkybė – **šnekamosios kalbos poveikis**. Šnekamojoje kalboje aiškiai išskiriama būdvardžio moteriškoji forma, išskyrus atvejus su galūne -e, pavyzdžiui, *jeune* ‘jaunas, -a’, kai abiejų giminių forma sutampa, šis faktas daro įtaką derinamo būdvardžio formai. Rečiausiai klystama dėl būdvardžių formos, kurią tariant aiškiai galima priskirti vienai ar kitai giminei. Tai patvirtina 2 lentelės duomenys – aiškiai matyti, kad beveik visi būdvardžiai, turintys priebalsinę galūnę ir tokias produktyvias priesagas kaip -*eur* / -*euse*; -*eux* / -*euse*, -*en* / -*enne*; -*on* / -*onne*; -*s* / -*sse*; -*f* / -*ve* ir kt., kurių priešingos giminės formos aiškiai skiriamos tiek fonetiškai, tiek grafiškai, nesudaro mokiniams sunkumų vartojant K2.

2 lentelė. Klaidingi būdvardžių derinimo atvejai

Būdvardžio galūnės	Moteriškoji giminė sudaroma pridodant galūnę -e, arba abi formos sutampa, pvz., (<i>jaunas, -a</i>)	-eur / -euse; -eux / -euse	-en / -enne; -on / -onne; -s / -sse; -l / -lle	-f / -ve	-au / -elle	-er / -ère	-é / -ée	Išimtys
Klaidingų atvejų skaičius	423	13	98	28	31	58	41	21

Iš 2 lentelės matyti, kad daugiausia mokiniai klysta būtent derindami būdvardžius su galūne -e. Remdamiesi tarimu, besimokantieji atitinkamas formas perkelia į rašto kalbą ir produkuoja gramatines formas pagal transkripciją. Toliau pateikiami keli pavyzdžiai:

- (41) <G><GEN> #la\$ le <SN2> chose plus <G><GEN> #importante\$ **important** est <M><MCO> #alimentation\$ l' <SN0> alimentaion. (2013E165461)

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

- (42) <G><GEN> #*chère*\$ **Cher** <SN1> <N> *Marie, Je veux* <G><MOD> #*remercier*\$ *remercie pour ta* <SN8> *lettre*. (2013L165429)
- (43) *Et* <G><GEN> #*quelle*\$ *quel* <SN23> <X><ORD> #*quelle est ta fête préférée*\$ *fête est* <G><GEN> *ton* <F><DIA> <G><GEN> **prefere**? (2013L165430)

2 lentelės skiltis „Išimtys“ skirta būdvardžiams, kurių moteriškosios ir vyriškosios giminės priešprieša reiškiamą skirtingomis gramatinėmis formomis. Kitaip tariant, buvo numanomos tokios būdvardžių formos kaip *long* ‘ilgas’ / *longue* ‘ilga’; *beau* ‘gražus’ / *belle* ‘graži’, *sec* ‘sausas’ / *sèche* ‘sausas’ ir t. t. Manoma, kad skirtingos būdvardžių gramatinės formos giminės privers jas inertiškai vartoti. Tačiau LPRATT analizė rodo visiškai kitokią padėtį – 71,4 % visų šios kategorijos klaidingų atvejų sudaro būdvardis *beau* / *belle*, kurio kartais moteriškoji giminė pavartojama vietoj vyriškosios arba atvirkščiai. Pavyzdžiui:

- (44) *Ce* <SN23> **pays** *est très* <G><GEN> #*beau*\$ **belle**. (2012L510172)
- (45) *Je crois que nous aurons le* <SN4> *temps pour visiter beaucoup de* <SN1.2> <G><GEN> #*belles*\$ **beaux** <SN1> **places**. (2012L510172)

Galima teigti, kad skirtingos būdvardžių giminės formos geriau perprantamos nei panašesnės formos.

Nagrinėjant būdvardžio derinimą daiktavardiniame junginyje, svarbu pažymėti **sintaksinės distancijos parametrus**, kurie konflikto atveju tarp gramatinės giminės ir referento atitikmens tam tikrai lyčiai liudija didesnę semantinę derinimo galimybę nei sintaksinę, jei atstumas tarp derinimo daviklio ir gaviklio yra minimalus. Tačiau tai taikytina ne tik gramatinės giminės ir referento tam tikros lyties atitikmens atveju, bet ir tada, kai daiktavardinio junginio nariai yra vienaip ar kitaip vienas nuo kito nutolę. Analizuojamoje medžiagoje galima išskirti paplitusią daiktavardinio junginio konstrukciją su nutolusiu būdvardžiu, turinčią predikatinę funkciją. Tai junginiai, kuriuose būdvardžiai yra nutolę nuo daiktavardžio per veiksmazodžio *būti* (*être*) jungtį, ir tik gramatinio derinimo priemonėmis nurodomas derinamųjų žodžių priklausymas daiktavardinių žodžių junginiui.

- (46) *Pour* <G><PRN> #*eux*\$ *ils* <G><NBR> #*ces*\$ **cette** <SN0> **technologies sont très** <G><GEN><NBR> #*importantes*\$ **important**. (2011E301831)
- (47) <G><NBR> #*tous*\$ **Tout les** <SN3> <SN23> **enfants dans ma** <SN8> **classe sont très** <G><GEN> #*amicaux*\$ **amicales**. (2014Lpra46)

Iš nutolusių derinamųjų būdvardžių galūnių galima spręsti, kad dažniausiai būdvardžiui priskiriama giminė yra atsitiktinė; tai matyti 46 pavyzdyje, kai pasirenkama universali vyriškoji giminė, arba

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

(47) pavyzdyje, kai besimokantysis tiesiog nesugeba rasti derinamojo daviklio ir vietoj orientyro *enfants* pasirenka *classe* – daiktavardį, esantį arčiau būdvardžio. Galima manyti, kad atstumas tarp derinimo daviklio ir derinimo gaviklio trukdo teisingai derinti, nes B1 lygio siekiančiam mokiniui kartais sunku nustatyti elementų priklausomybę per atstumą. Tekstyne užfiksuoti 86 tokie klaidingi atvejai. Konflikto tarp gramatinės giminės ir referento lyties atveju, jei atstumas tarp daiktavardžio ir derinamojo žodžio nėra didelis, labiau tikėtinas sintaksinis derinimas nei semantinis. Kuo didesnis atstumas, tuo didesnė derinimo klaidos atsiradimo tikimybė, nes mokinių rašytinėje kalboje ne visai susiformavę mechanizmai, kurie reflektuoja gebėjimą formaliai nurodyti tam tikrų elementų priklausymą tokiems sintaksiniam vienetais kaip daiktavardinis junginys gramatiniu derinimu.

Iš esmės LPRATT, panašiai kaip ir kitų tyrėjų rezultatuose (Bartning 2000; Dewaele, Véronique 2001, 2000), pastebėta, kad stipriausiai išreikštas vyriškosios giminės formos dominavimas visose pozicijose – tiek prieš daiktavardį, tiek po jo ar sintaksinio atstumo atveju.

3.2.2. Determinanto giminės derinimas

Panašiai kaip ir kitų tyrėjų (Chini 1995; Granfeldt 2004), neliko nepastebėta, kad daiktavardiniame junginyje dažniau labiau derinamas determinantas, užimantis priešdaiktavardinę poziciją (demonstratyvai, posesyvai, nežymimieji), nei postdaiktavardiniai epitetai. Pirmųjų elementų klaidingų atvejų LPRATT yra 632, iš jų 183 – savybiniai determinantai, būdvardžių – 739 atvejai, nors šis reiškinys LPRATT ne visada ryškus.

Procentinis teisingo derinimo rodiklis parodo, kad labiausiai derinami **artikeliai**, mažiau būdvardžiai epitetai, mažiausiai būtojo laiko dalyviai ir pažyminiai. Kalbant apie moteriškąją giminę, dažniau sutinkamas moteriškosios giminės artikelis nei būdvardis ar dalyvis.

(48) *La* <SN2> *langue* <G><GEN> #française\$ *français* <G><PER> #peut\$ *peux m'* <G><MOD> #aider\$ *aide savoir beaucoup de* <SN3.2> *traditions de* <SN8> <N> *France.* (2012E510230)

(49) *J'ai su, que la* <SN2> <SN23> *cuisine* <G><GEN> #française\$ *français est* <G><GEN> #la meilleure\$ *le meilleur dans* <SN8> <L><SIG> #le monde entier\$ *tout* <SN10> <G><GEN> #le\$ *la* <SN1.2> *monde.* (2012E510230)

Kalbant apie morfosintaksinį etapą, anot Chini (1995:14), vėliausiai atsiranda taisyklingas derinimo žymėjimas kontekste (t. y. įvardžio derinimas), kuris semantiniu požiūriu yra svarbiausias. Būtent determinantų forma nurodo, kuriai giminei priklauso tokie daiktavardžiai kaip *un journaliste* ar *une*

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

journaliste, un malade ar *une malade*. Be to, šiame etape pastebimas dažnas artikelio vartojimas, kuris turi semantinę ir funkcinę reikšmę (žymimoji, nežymimoji referencija, anaforinė ir kataforinė reikšmės). Dažnas artikelio vartojimas, Wegener ir Petty (1992) teigimu, yra giminės požymio perpratimo padarinys. Net tie mokiniai, kurių gimtajai kalbai būdingas derinimas, greičiau pradeda derinti artikelį nei apibrėžimus (Chini 1995).

Dar vienas LPRATT pastebimas precedentas, patvirtinantis kai kuriuos ankstesnius tyrimus (Bartning, 2000; Dewaele, Véronique 2000), yra tas, kad žymimojo determinanto giminė perprantama greičiau nei nežymimojo.

3 lentelė. Žymimojo ar nežymimojo determinanto derinimas gimine LPRATT

	Žymimasis determinantas (tik le (vyr. g., vns.) ir la (mot. g., vns.), nes dgs. forma les neturi giminės požymio)	Pavyzdys	Nežymimasis determinantas (tik un (vyr. g., vns.) ir une (mot. g., vns.), nes dgs. forma des neturi giminės požymio)	Pavyzdys
Taisyklingai suderintas	3383	<...> que dans le <SN2> corps sain vit l' <SN2> esprit sain. (2013E165454)	897	<...> la <SN0> nutrition est une <SN6> partie <X><COH> #qui\$ que souffre <...> (2013E165427)
Klaidingai suderintas	328	<...> <G><GEN> #le\$ la <SN3> chemin de <SN8> vie <...> (2015E2643D10)	167	<...> <G><NBR> #ce sont\$ c'est <G><GEN> #un\$ une <SN6> part, qui est très important <...> (2015E2643D10)
Iš viso	3711		1064	
Klaidingos vartosenos dalis (%)	8,8 %		15,7 %	

Kaip matyti iš 3 lentelės, nežymimojo artikelio vartojimas LPRAT tekstyne yra gana rudimentinis. Tačiau, kaip aiškėja iš jo procentinės išraiškos, mokiniai dažniausiai klysta būtent vartodami nežymimajį artikelį nei žymimajį. Apibendrinant artikelio vartojimą LPRATT, pirmiausia reikia pasakyti, kad kartais jis yra tiesiog praleidžiamas (aptikta 172 praleidimo atvejai). Galima manyti, kad tai yra dar viena lietuvių kalbos (kuriai artikelis nėra būdingas) interferencija. Determinantų bruožai taip pat demonstruoja morfosintaksinius skirtumus tarp prancūzų kalbos, kurioje determinantas būtinai yra derinimo gaviklis ir įgauna daiktavardžio giminės ir skaičiaus požymius, ir anglų kalbos, kuri nepasižymi nei determinantų gimine, nei skaičiumi. Antra, dažniausiai artikelis derinamas, ypač žymimojo determinanto pozicijoje. Daiktavardžio semantika, tai yra, faktas, kad žodis gali turėti tam tikros lyties referentą, nėra esminis elementas, kuris nurodo, kad artikelis turi

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

būti derinamas, dažnai tai žodžio galūnė *-e*, kuri turi daug didesnę įtaką derinant moteriškąją giminę.

Kitas lietuvių ir prancūzų kalbų skirtumas, keliantis abejonių besimokančiajam, – **savybinių įvardžių (savybinių determinantų)** derinimas. Prancūzų kalboje savybinis įvardis su daiktavardžiu derinamas gimine ir skaičiumi, pavyzdžiui, *ma maison* ‘mano namas’ ir *mon livre* ‘mano knyga’. Kaip minėta, paprastai prieštaravimų kyla tada, kai gimtoji kalba ir K2 skiriasi. Dažniausiai tam tikrų kalbos vartojimo sunkumų sukelia giminės derinimas, kuris būdingas tik prancūzų kalbai, būtent savybinių determinantų atveju. Lietuvių kalbos savybinis determinantas *mano* nekoreliuoja su gimine, o prancūzų kalbos savybinio determinanto *mano* imanentinis bruožas yra derinimas gimine ir skaičiumi (*mon, ma, mes*). Tad šiuo atveju pasitaiko daugiausia klaidų, pavyzdžiui:

- (50) <G><GEN> #ma\$ **mon** <SN23> **classe est** <L><SIG> #bonne\$ **bien**. (2014Lpra42)
 (51) <G><GEN> #ma\$ **Mon** <SN2> **fête préférée est** <G><GEN> #le\$ **la** <SN0> **Noël**. (2013L165413)
 (52) *C'est* <G><GEN> #ma\$ **mon** <SN3> **rêve depuis longtemps!** (2015L2643D24)

Kaip matyti, net tada, kai giminė atrodo žinoma, kaip (51) pavyzdyje, tai parodo būdvardžio derinimas su daiktavardžiu **fête préférée**, savybinis determinantas neatspindi daiktavardžio giminės. Atrodo, savybinio determinanto derinimo mokiniai nėra perpratę, nes net tais atvejais, kai daiktavardžių giminė itin aiški, motyvuota, klaidų vis tiek aptinkama:

- (53) **Ma** <G><GEN> #cousine\$ <SN0> **cousin habite** <G><ART><MAN> #un\$ <M><MCO> #autre\$ **autor** <M><MFL> #pays\$ <SN1> **pay** <...> (2011E301926)
 (54) <G><GEN> #ma\$ **Mon** <SN0> <F><DIA> #mère\$ **mere prépare beaucoup** <G><ART> #de\$ **des** <SN8> <SN2.3> **plats** <G><NBR> #variés\$ **varié**. (2013L165413)
 (55) *Par* <L><ENG> #exemple\$ <SN8> **example** <G><GEN> #ma\$ **mon** <SN0> **maman** <X><ORD> #travaille *par Internet* \$ d'Internet <X><RED> **est travaille**. (2014Epra42)
 (56) « *Si ma* <SN0> **fille ou** <G><GEN> <PRN> #mon\$ **ma** <L><SIG> #fils\$ <M><MCO> #garçon\$ **gonçon** <G><TPS> #apprennent\$ **a appris bien, je** <G><PRN> #lui\$ **les** <G><CONJ> #permets\$ **permais** <L><SIG> #d'avoir\$ **devoir** <X><MAN> #ce\$ **qu'ils veulent** ». (2015E2643D23)

(53), (54), (55), (56) pavyzdžiai – *mano pusbrolis* ‘ma (mot. g., vns.) cousin’, *mano mama* ‘mon (vyr. g., vns.) mère’, *mano berniukas* ‘ma (mot. g., vns.) garçon’ – paliudija K2 savybinių determinantų daromą analogiją su gimtąja kalba ir dar kartą patvirtina, kad skirtingi kalbų elementai kelia daugiausia sunkumų, nes nėra galimybės remtis jau mokiniams žinomais savo kalbos elementais ir struktūromis. Ypač gausu savybinio determinanto giminės derinimo klaidų, kai žodis prasideda balse, pavyzdžiui, *idée, école, ordinateur*:

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

- (57) *Tout d'abord je suis d'<F><GRA> #accord\$ acord avec <SN8> <G><GEN><ADJ> #son\$ sa idée. (2012E510246)*
- (58) *Aussi, les <SN3> <SN23> professeurs dans <G><GEN> #mon\$ ma <SN8> école sont très agréables. (2014Lpra21)*

Nors (57), (58) pavyzdžiai tarsi iliustruoja savybinio determinanto giminės derinimą, jie nėra taisyklingi. Prancūzų kalboje prieš balse prasidedantį daiktavardį vartojama vyriškosios giminės savybinio determinanto forma. Besimokantieji gana dažnai nepaiso šios taisyklės. Iš viso tekstyne aptikti 35 atvejai, kai moteriškosios giminės forma klaidingai pavartota vietoj vyriškosios. Kaip visada, vyriškoji forma vietoj moteriškosios dominuoja kaip universali – 67 atvejai. Ką tik aptarta situacija parodo, kad savybinio determinanto reljefiškumas nėra gerai perprastas B1 kalbos lygio siekiančių mokinių.

Tokių determinantų kaip **ce / cette** (parodomieji įvardžiai) derinimo situacija LPRATT pateikta 4 lentelėje.

4 lentelė. Determinantų ce / cette vartojimas LPRATT

	Iš viso pavartota LPRATT	Klaidingų atvejų LPRAT _{ACOL}	Procentinis klaidų skaičius
<i>Ce</i>	557	17	3,05 %
<i>Cet</i>	50	29	58 %
<i>Cette</i>	303	27	9 %

Parodomiojo įvardžio vartojimo taisyklės yra panašios kaip savybinio įvardžio – prancūzų kalboje prieš balse prasidedantį daiktavardį negali būti vartojamas determinantas, besibaigiantis balse. Atitinkamai prancūzų kalboje yra trys parodomiojo įvardžio formos: *ce* – vyriškosios giminės vienaskaitos, *cette* – moteriškosios giminės vienaskaitos ir *cet* – vyriškosios giminės vienaskaitos, skirtos vartoti prieš balse prasidedančius daiktavardžius. 4 lentelės procentiniai rodikliai aiškiai parodo besimokančiųjų klaidų dažnumą būtent tada, kai lietuvių ir prancūzų kalbos skiriasi, – tai determinanto *cet* vartojimas, net 58 % klaidingų atvejų. Nors šis latentinis faktorius LPRATT turi vienetinę dispersiją, galima daryti tam tikras vartojimo įžvalgas. Pavyzdžiui:

- (59) *Grâce à <SN8> l'école nous pourrons étudier <G><GEN><ADJ> #cette\$ cet <SN0> langue. (2012E510256)*
- (60) *<G><GEN> <PRN> #Ce\$ Cet <SN0> pays est <N> <X><MAN><ART> #'Argentine\$ Argentine. (2012L510263)*
- (61) *Je suis d' <SN10> <SN8> accord avec <G><GEN> #cette\$ cet <SN8> opinion. (2011E301897)*

Determinanto *cet* forma LPRAT vartojama vietoj moteriškosios giminės pagal tarimo analogiją (59

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

pavyzdys). Pastebimas painiojimas tarp dviejų vyriškosios giminės formų *ce* ir *cet* (60 pavyzdys) arba moteriškosios giminės *cette* ir *cet* prieš balse prasidedantį daiktavardį (61 pavyzdys). Šie pavyzdžiai liudija, kad mokiniai ne visai perprato determinanto *cet* vartojimą.

4. Apibendrinimas

Prancūzų kalbos besimokančiam lietuviui tikrai nelengva prisiminti kiekvieno savo inherentinę giminės vertę turinčio daiktavardžio giminę, kuri reiškama ne tik priesagomis, bet ir artikeliais, kurių lietuvių kalboje taip pat nėra. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės kategorijos suvokimas yra sudėtingas ir ilgas procesas. Tekstyno duomenys rodo, kad mokiniai, kurių prancūzų kalbos lygis siekia B1, nėra perpratę giminės gramatinės kategorijos visuose lingvistinės kompetencijos lygmenyse.

Remiantis surinktais duomenimis, galima teigti, kad kartais mokiniai, abejodami, kuriai giminei priskirti vieną ar kitą daiktavardį, pasirenka vyriškąją giminę kaip universalią, kuri prancūzų kalboje mažiau kodifikuojama nei moteriškoji ir kuri interpretuojama kaip pagrindinė, iš kurios sudaromos kitos formos, tokios kaip moteriškoji giminė ir daugiskaita. LPRATT rezultatai parodė, kad priežastys glūdi pačioje prancūzų kalbos sistemoje. Mokiniai prancūzų kalbos daiktavardžiui giminę priskiria pagal semantinę analogiją, taip pat gali lemti formos arba reikšmės analogija su gimtosios kalbos žodžiu arba su gerai išmoktu pačios K2 žodžiu, kartais įtakos turi kitos mokamos kalbos, dažniausiai anglų. Kalbant apie determinantų ir būdvardžių derinimą, skaičiai rodo, kad mažiau daroma determinantų derinimo klaidų nei būdvardžio. Būdvardis visuose pozicijose dažniausiai vartojamas vyriškąja forma, nepaisant daiktavardžio giminės. To mokymo procese turėtų nebelyti.

Taip pat galima teigti, kad gimtosios lietuvių kalbos fleksijų žymėjimo inventorių, atrodo, padėjo mokiniams gana greitai suformuoti morfologinį ir formalųjį prancūzų K2 jautrumą gramatinės giminės kategorijos atžvilgiu (iš visų tekстыne aptiktų klaidų giminės klaidų rasta tik 8,7 % visų daiktavardinių junginių), taigi šiuo atveju gimtosios kalbos morfologijos akivaizdumas ir aiškumas padeda greičiau orientuotis. Todėl apibendrinant galima teigti, kad, sprendžiant iš šalia pavartotų, dažniausiai taisyklingai, derinamųjų žodžių, daugelio daiktavardžių giminė priskirta taisyklingai.

Santrumpų sąrašas

LPRATT lietuvių, besimokančių prancūzų kalbos, tarpukalbės tekstynas

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

K1	gimtoji kalba
K2	svetimoji, negimtoji kalba
B1	kalbos mokėjimo lygis
Det	determinantas
SN	<i>syntagme nominal</i> (daiktavardinis junginys)

Literatūros sąrašas

- Académie française. 2014. *La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres*. Paris: Académie française.
- Bartning, I. 2000. Gender agreement in L2 French: pre-advanced vs advanced learners. *Studia Linguistica* 54 (2), 225–37.
- Bloy, L. 1897. *Femme pauvre*. Paris: Gallimard.
- Bruno, P., M. Butlen. 2008. *Genre, sexisme et féminisme*. Paris: Armand Colin.
- Muller, Ch. 1998. Mots chiffrés et déchiffrés: mélanges offerts à Etienne Brunet. Textes rassemblés par S. Mellet, M. Vuillaume, et E. Brunet. *Travaux de linguistique quantitative* 64. Paris: H. Champion.
- Chini, M. 1995. Un aspect du syntagme nominal en italien L2 : le genre. *Acquisition et interaction en langue étrangère*, 5 (juin): 115–42.
- Cohen, M. 1972. *Une fois de plus des regards sur la langue française*. Paris: Editions Sociales..
- Corbett, G. G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, G. G.. 2003. Agreement: the range of the phenomenon and the principles of the surrey database of agreement. *Transactions of the Philological Society*, 101 (2), 155–202.
- Cotte, P. 2001. Le nom, l'indéfini et le défini. *Sémantique Syntaxe et Linguistique Anglaises*, Actes du colloque du 13 janvier 2001, 1–13.
- Creissels, D. 1995. *Éléments de syntaxe générale*. 1re éd. Linguistique nouvelle. Paris: Presses universitaires de France.
- Dewaele, J.-M., D. Véronique. 2001. Gender assignment and gender agreement in advanced French interlanguage: a cross-sectional study. *Bilingualism: Language and Cognition* 4 (3), 275-297.
- DPR – Dictionnaire *Le Petit Robert 2016*. 2015, édition limitée. Paris: Bimedia.
- DLKG - V. Ambrazas (red.). 2006. DLKG: *Dabartinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Elo, A. 1993. *Le français parlé par des étudiants finnophones et suédophones*. Thèse de doctorat. Annales universitatis turkensis Ser. B. TOM 198.
- Granfeldt, J. 2004. Domaines syntaxiques et acquisition du français langue étrangère. *Acquisition et interaction en langue étrangère* 21, 47-84.
- Granfeldt, J. 2005. *Focus on French as a foreign language: multidisciplinary approaches*. Textes rassemblés par J.-M. Dewaele. Second language acquisition 10. Clevedon; Buffalo: Multilingual Matters.

- Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt
- Grevisse, M., A. Goosse. 1993. *Le bon usage*. 13. éd., Paris-Louvain-la-Neuve: Duculot.
- Grevisse, M., A. Goosse. 2005. *Le bon usage: grammaire française*. 13. éd., 8. tirage. Paris: Duculot.
- Gudzinevičiūtė, O. L. 2009. Substantiva communia: pavadinimo ir turinio problema. *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 8, 272–81.
- Harley, B. 1984. Mais apprennent-ils vraiment le français ? *Langue et Société* 12, 57–62.
- Harley, B. 1992. Patterns of second language development in French immersion. *Journal of French Language Studies* 2, 159–83.
- Holvoet, A., L. Semėnienė. 2006. *Giminės kategorija. Daiktavardinio junginio tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 101–20.
- Holvoet, A. (sud). 2006. *Daiktavardinio junginio tyrimai*. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 4. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Holvoet A., A. Judžentis 2005. *Sintaksinės priklausomybės tipai: papildymai ir patikslinimai*. 11–38.
- Houdebine, A.-M. 1998. *La féminisation des noms de métiers: en français et dans d'autres langues*. Paris: L'Harmattan.
- Le petit Larousse illustré: en couleurs*; 87000 articles, 5000 illustrations, 321 cartes; cahiers thématiques; chronologie universelle. 2005. [Ed.] 2006. Paris: Larousse.
- Lenoble-Pinson, M. 2008. Mettre au féminin les noms de métier: résistances culturelles et sociolinguistiques. *Le Français aujourd'hui Genre, sexisme et féminisme* 163: 73–79.
- Levy, Y. 1983. The acquisition of Hebrew plurals: the case of the missing gender category. *Journal of Child Language* 10, 107–21.
- LKG III – Ulvydas, K. (red.) 1976. *Lietuvių kalbos gramatika 3. Sintaksė*. Vilnius: Mokslas.
- Mokomasis prancūzų kalbos žodynas*. 2009. Vilnius: Alma littera.
- Nimmo, C. 2015. *Le Grand Larousse illustré*: 90 000 articles, 5 000 illustrations, 355 cartes, 160 planches, chronologie universelle, atlas géographique, drapeaux du monde et de la francophonie.
- Paulauskienė, A. 1989. *Gramatinės lietuvių kalbos vardažodžių kategorijos*. Vilnius: Mokslas.
- Pennac, D. 1995. *Monsieur Malaussène*. Paris: Gallimard.
- Valeckienė, A. 1984. *Lietuvių kalbos gramatinė sistema: giminės kategorija*. Mokslas. Vilnius.
- Valeckienė, A. 1998. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius.
- Wegener, D. T., R. E. Petty. 1992. Correction for contrast: Thoughtful processes can wipe out or create contrast effects. Paper presented at the annual meeting of the Midwestern Psychological Association, Chicago, 364.
- Westerström, E. 1996. *La maîtrise du genre chez des apprenants universitaires suédois*. Mémoire de maîtrise, Dept. de français et d'italien. Stockholm: Université de Stockholm.

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

Daiktavardinio junginio giminės gramatinė kategorija lietuvių ir prancūzų tarpukalbėje

Vitalija Kazlauskienė

Santrauka

Lietuviui, besimokančiam prancūzų kalbos, tikrai nelengva prisiminti kiekvieno savo inherentinę giminės vertę turinčio daiktavardžio giminę, kuri reiškama ne tik priesagomis, bet ir artikeliais, kurių lietuvių kalboje taip pat nėra. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės kategorijos supratimas yra sudėtingas ir ilgas procesas. Tekstyno duomenys rodo, kad mokiniai, kurių prancūzų kalbos lygis siekia B1, nėra perpratę giminės gramatinės kategorijos visuose lingvistinės kompetencijos lygmenyse.

Remiantis surinktais duomenimis, galima teigti, kad kartais mokiniai abejoja, kuriai giminei priskirti vieną ar kitą daiktavardį, ir kaip universaliai pasirenka vyriškąją giminę, kuri prancūzų kalboje mažiau kodifikuojama nei moteriškoji, be to, yra interpretuojama kaip pagrindinė, iš kurios sudaromos kitos formos, tokios kaip moteriškoji giminė ir daugiskaita. Mokinių anotuoto tekstyno empirinių duomenų analizės rezultatai parodė, kad priežastys glūdi pačioje prancūzų kalbos sistemoje. Mokiniai prancūzų kalbos daiktavardžiui giminę priskiria pagal semantinę analogiją, taip pat gali lemti formos arba reikšmės analogija su savo gimtosios kalbos žodžiu arba su gerai išmoktu pačios K2 žodžiu, kartais įtakos turi kitos mokamos kalbos, dažniausiai anglų. Kalbant apie determinantų ir būdvardžių derinimą, skaičiai rodo, kad mažiau daroma determinantų derinimo klaidų nei būdvardžio. Būdvardis visose pozicijose dažniausiai vartojamas vyriškosios giminės forma, nepaisant daiktavardžio giminės.

Tačiau sprendžiant iš šalia pavartotų derinamųjų žodžių, darytina išvada, kad daugeliui daiktavardžių giminė priskirta taisyklingai.

The grammatical category of gender in noun phrases of the Lithuanian-French interlanguage

Vitalija Kazlauskienė

Summary

It is not an easy task for a Lithuanian, who is not a native speaker of French, to learn French nouns with their inherent grammatical gender, which is expressed by suffixes and articles non-existent in

Kazlauskienė, V. 2017. Prancūzų K2 daiktavardinio junginio giminės gramatinės kategorijos kompetencija. *Taikomoji kalbotyra* 9: 149–175, www.taikomojikalbotyra.lt

L1. The understanding of the category of gender of French L2 noun phrases is a complex and time consuming process. The data of the text corpus proves that students whose French language level is B1 have not fully comprehended the grammatical category of gender on all levels of linguistic competence.

As demonstrated by the results of the present investigation, a student often does not assign a fixed gender. When in doubt, he/she eventually decides on the masculine gender as a universal choice, which in French is less codified than the feminine gender and is interpreted as the main gender from which other forms such as the feminine gender and the plural form are derived. Apparently, the cause of such confusion lies in the system of the French language itself. Students tend to assign the gender of the noun by semantic analogy, the analogy of form or meaning with the students' first language or from a well-known word in L2; sometimes other languages such as English come into play. As regards the coordination of determiners and adjectives, the determiner coordination tends to cause fewer problems than adjectives. The latter is mostly used in the masculine form, regardless of the noun gender. Despite a number of nominal gender-related problems, a substantial number of nouns have been assigned the correct gender, as demonstrated by collocates agreeing in gender with respective nouns.

Keywords: noun-phrase; grammatical category of gender; corpus of Lithuanians learners of French.

Įteikta 2017 m. balandžio mėn.

Paskelbta 2017 m. rugsėjo mėn.